

Wybrane problemy zakresu ochrony immunitetowej sędziego i prokuratora

Selected issues on the extent of immunity protection for judges and prosecutors

Избранные проблемы объема защиты иммунитетом судей и прокуроров

Деякі проблеми у сфері недоторканності суддів і прокурорів

ADAM ROCH

mgr, e-mail: a.roch@sn.pl, <https://orcid.org/0000-0003-0379-9850>

Streszczenie: W artykule omówione zostały mające źródła konstytucyjne uregulowania związane z zakresem obowiązywania immunitetu sędziowskiego. Z uwagi na to, że na poziomie ustawowym immunitet dotyczy też prokuratorów, przedstawiono również normy obejmujące tę grupę zawodową, uwzględniając ponadto istniejące odmienności normatywne. Autor zaprezentował poglądy doktryny i orzecznictwa związane z momentem, od i do którego obowiązuje ochrona immunitetowa. Dokonał również szczegółowej analizy nieporuszanej dotąd szerzej w literaturze kwestii podstaw orzekania przez sąd dyscyplinarny w sprawach o wyrażenie zgody na zatrzymanie sędziego, a także odnośnie do możliwości objęcia immunitetem przedmiotów lub pomieszczeń należących do sędziego lub prokuratora, opatrując te kwestie własnym komentarzem.

Słowa kluczowe: immunitet, sędzia, prokurator, zatrzymanie, przeszukanie, zakres ochrony immunitetowej

Summary: This article discusses the constitutional regulations related to the extent of the immunity of judges. Since at the statutory level, judicial immunity also applies to prosecutors, the norms regarding this professional group are also discussed, taking into account the existing normative differences. The author presents views found in the doctrine and past rulings regarding the moments when immunity protection starts and ceases to apply. He also analyses in detail and provides his own commentary on problems which have not been discussed in greater depth in the literature so far, namely, the question of the grounds for the disciplinary court's ruling in cases concerning permission to detain a judge, as well as the question of the possibility of extending immunity to the judge's or prosecutor's belongings or office space.

Key words: immunity, judge, prosecutor, detention, search, scope of immunity protection

Резюме: В статье рассматриваются конституционно закрепленные нормы, касающиеся объема судебного иммунитета. В связи с тем, что на законодательном уровне иммунитет распространяется и на прокуроров, представлены нормы, охватывающие и эту профессиональную группу, с учетом, в том числе, существующих нормативных различий. Автор представил взгляды доктрины и судебной практики, касающиеся момента, с которого и до которого действует защита иммунитета. Он также провел подробный анализ вопроса об основаниях вынесения дисциплинарным судом постановлений по делам о даче согласия на заключение судьи под стражу, который до сих пор не рассматривался в литературе, а также о возможности распространения такой защиты на предметы или помещения, принадлежащие судье или прокурору, представив собственный комментарий по этим вопросам.

Ключевые слова: иммунитет, судья, прокурор, задержание, обыск, объем защиты иммунитетом

Autor jest sędzią Sądu Najwyższego od 2018 r., orzekającym w Izbie Karnej. Od wielu lat zajmuje się problematyką postępowań dyscyplinarnych i immunitetowych sędziów i prokuratorów.

Анотація: У статті розглядаються норми конституційного походження, що стосуються обсягу суддівської недоторканності. У зв'язку з тим, що на законодавчому рівні недоторканність поширюється і на прокурорів, норми, що стосуються цієї професійної групи, також представлені з урахуванням існуючих нормативних розбіжностей. Автор представив погляди доктрини та судової практики щодо моменту, з якого і до якого застосовується захист недоторканності. Він також детально проаналізував питання підстав для винесення дисциплінарним судом ухвал у справах про надання згоди на затримання судді, яке досі не обговорювалося в літературі, а також можливість надання імунітету об'єктам чи приміщенням, що належать судді чи прокурору, надавши власний коментар з цих питань.

Ключові слова: недоторканність, суддя, прокурор, затримання, обшук, обсяг захисту недоторканності

Wstęp

W nauce prawa powszechnie przyjmuje się, że immunitety stanowią wyjątek od powszechnych zasad odpowiedzialności karnej. Postrzegane są zasadniczo przez pryzmat warunku dopuszczalności wszczęcia lub prowadzenia postępowania karnego wobec osoby nim chronionej¹. Polski system prawa przewiduje ochronę immunitetową o różnym zakresie, przysługującą grupom (parlamentarzyści, członkowie korpusu dyplomatycznego, sędziowie, prokuratorzy) lub jednostkom (Prezydent, Prezes Najwyższej Izby Kontroli), co ma związek z pełnionymi przez objęte nim osoby funkcjami w państwie.

Celem niniejszej pracy, na bazie zarysowania ogólnych zasad instytucji immunitetu, jest przedstawienie i omówienie wybranych zagadnień związanych z jego zakresem przedmiotowym i podmiotowym. Szczególną uwagę poświęcono problematyce momentu zakończenia ochrony immunitetowej oraz dopuszczalności dokonywania szczególnych czynności dowodowych o charakterze przymusowym, związanych z osobą podlegającą ochronie – jako zagadnieniom w sposób szczególny niepoddanym dotąd w nauce gruntownej analizie. Przedmiotową pracą objęto przy tym i sędziów, i prokuratorów – tak z uwagi na ich wspólny udział w systemie wymiaru sprawiedliwości (choć prokuratorzy wymiaru tego, co oczywiste, nie sprawują), determinowany osiągnięciem stawianych mu celów, jak i znaczną tożsamość regulacji ustawowej. Możliwe nowelizacje przepisów dotyczących ustroju sądów i prokuratury raczej nie dokonają zmian co do istoty istniejących regulacji prawnych w tym przedmiocie, w szczególności immunitetu sędziowskiego, mającego źródło w art. 181 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej². Znajduje on obecnie uzupełnienie ustawowe

¹ Zob. B. Janusz-Pohl, *Immunitety w polskim postępowaniu karnym*, Warszawa 2009, s. 26–27.

² Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 z późn. zm. (dalej: Konstytucja).

w art. 55 i art. 72 § 3–5 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym³, art. 80–81 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych⁴ oraz art. 30 i art. 37 § 1 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. – Prawo o ustroju sądów wojskowych⁵. Pomimo braku regulacji konstytucyjnej, prokuratorzy podlegają zasadniczo analogicznej ochronie immunitetowej na podstawie przepisów zawartych w art. 135 i art. 138 ustawy z dnia 28 stycznia 2016 r. – Prawo o prokuraturze⁶.

1. Rodzaje immunitetów

Immunitety co do zasady dzieli się na materialne i formalne⁷. Immunitet formalny staje na przeszkodzie wszczęciu i prowadzeniu postępowania karnego przeciwko osobie, która z niego korzysta. Nie uchyla karalności popełnionego czynu, lecz stanowi wyłącznie przeszkodę w toczeniu się procesu bez wyrażenia zgody na ściganie przez właściwy organ. Przeszkoda procesowa w postaci immunitetu formalnego może mieć charakter trwały, co oznacza, że wywołuje on skutki również po zakończeniu pełnienia określonej funkcji, lub nietrwały – gdy obowiązuje tylko w czasie wykonywania funkcji z nim związanej. Immunitet procesowy kategoryzowany jest także z uwagi na możliwość jego uchylenia – może być on zatem bezwzględny (gdy brak takiej możliwości) lub względny (gdy po uzyskaniu stosownej zgody postępowanie karne może toczyć się na zasadach ogólnych)⁸.

Immunitet materialny z kolei zapewnia wyłączenie pewnych kategorii osób spod działania przepisów prawa karnego materialnego. Popełniony czyn przestaje być karalny, choć nadal pozostaje bezprawny, stanowiąc przestępstwo lub wykroczenie⁹. Immunitet materialny w zakresie wykroczeń popełnianych przez sędziów i prokuratorów ma charakter co do zasady trwały i bezwzględny. Ustawodawca przewidział jednak możliwość wyłączenia go w stosunku do wykroczeń przewidzianych w rozdz. XI

³ Ustawa z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym, tekst jednolity: Dz. U. z 2024 r. poz. 622.

⁴ Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych, tekst jednolity: Dz. U. z 2024 r. poz. 334.

⁵ Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. – Prawo o ustroju sądów wojskowych, tekst jednolity: Dz. U. z 2025 r. poz. 526.

⁶ Ustawa z dnia 28 stycznia 2016 r. – Prawo o prokuraturze, tekst jednolity: Dz. U. z 2024 r. poz. 390.

⁷ W. Michalski, *Immunitety w polskim procesie karnym*, Warszawa 1970, s. 14–15; R.A. Stefański, *Postępowanie w sprawie wydania zezwolenia na pociągnięcie prokuratora do odpowiedzialności karnej, sądowej lub administracyjnej*, Prokuratura i Prawo 1997, nr 3, s. 67.

⁸ R.A. Stefański, *Immunitet prokuratorski*, Prokuratura i Prawo 1997, nr 2, s. 63.

⁹ W. Michalski, *Immunitety...*, s. 14–16, 22.

ustawy z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń¹⁰. W tych przypadkach przyjęcie przez sędziego lub prokuratora mandatu karnego albo uiszczenie grzywny, w razie ukarania mandatem karnym zaocznym, o którym mowa w art. 98 § 1 pkt 3 ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia¹¹, stanowi oświadczenie o wyrażeniu zgody na pociągnięcie go do odpowiedzialności w tej formie. Możliwość (konieczność) prowadzenia postępowania dyscyplinarnego za naruszenie wspomnianych przepisów jest wówczas wyłączona. Immunitet nabiera więc w omawianej sytuacji cechy częściowego i względnego¹². W dalszej części pracy kwestia odpowiedzialności za wykroczenia zostanie jednak pominięta¹³. Podobnie przedmiotem omówienia nie będzie immunitet przewidziany w art. 137 § 4 Prawa o prokuraturze, również mający charakter częściowy, trwały i bezwzględny¹⁴.

Analizie poddany zostanie sędziowski i prokuratorski immunitet formalny, będący immunitetem nietrwałym, gdyż jego działanie kończy się z chwilą zakończenia stosunku służbowego sędziego lub prokuratora (o czym dalej), oraz względnym, z powodu możliwości jego uchylenia przez sąd dyscyplinarny¹⁵. Jest też zupełny, gdyż obejmuje zakresem swojego działania wszystkie przestępstwa¹⁶. Jako immunitet wewnątrz krajowy, obowiązuje wyłącznie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

¹⁰ Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń, tekst jednolity: Dz. U. z 2024 r. poz. 1907 (dalej: K.w.).

¹¹ Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia, tekst jednolity: Dz. U. z 2025 r. poz. 860 (dalej: K.p.o.w.).

¹² J.R. Kubiak, J. Kubiak, *Immunitet sędziowski*, Przegląd Sądowy 1993, nr 11–12, s. 7; B. Janusz-Pohl, *Immunitety...*, s. 29–32; A. Roch, *Odpowiedzialność sędziego i prokuratora za wykroczenia*, Prokuratura i Prawo 2020, nr 9, s. 33–34.

¹³ Szerzej odnośnie do obowiązującego modelu odpowiedzialności sędziów i prokuratorów za wykroczenia w innych opracowaniach, takich jak: W. Kozielowicz, *Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziego za wykroczenie*, w: *Państwo prawa i prawo karne. Księga jubileuszowa Profesora Andrzeja Zolla*, t. 2, red. P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel, Warszawa 2012, s. 357 i nn.; W. Kozielowicz, *Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów, prokuratorów, adwokatów, radców prawnych i notariuszy*, Warszawa 2016, s. 153 i nn.; J. Gudowski, T. Ereciński, J. Iwulski, *Komentarz do ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych*, w: T. Ereciński, J. Iwulski, *Prawo o ustroju sądów powszechnych. Ustawa o Krajowej Radzie Sądownictwa. Komentarz*, red. J. Gudowski, wyd. 2, Warszawa 2009, s. 302 i nn.; B. Godlewska-Michalak, w: *Prawo o ustroju sądów powszechnych. Komentarz*, red. A. Górski, Warszawa 2013, s. 401 i nn.; R.A. Stefański, *Immunitet...*, s. 63 i nn.; A. Korzeniewska-Lasota, M. Lasota, *Odpowiedzialność sędziego za wykroczenia*, Studia Prawnoustrojowe 2010, nr 11, s. 275 i nn.; M. Laskowski, *Uchybienie godności urzędu sędziego jako podstawa odpowiedzialności dyscyplinarnej*, Warszawa 2019, s. 309 i nn.; A. Roch, *Odpowiedzialność sędziego i prokuratora...*, s. 30 i nn.

¹⁴ W. Michalski, *Immunitety...*, s. 15, 18–19, 27, 152–153.

¹⁵ J.R. Kubiak, J. Kubiak, *Immunitet...*, s. 5; B. Janusz-Pohl, *Immunitety...*, s. 140; W. Michalski, *Immunitety...*, s. 15–16.

¹⁶ W. Michalski, *Immunitety...*, s. 138.

Poza granicami Polski sędzia lub prokurator odpowiada za przestępstwo lub wykroczenie tak, jak każdy inny obywatel, zgodnie z regułami państwa, na którego terenie doszło do popełnienia czynu¹⁷. Jakkolwiek immunitety sędziowski i prokuratorski działają wyłącznie na terytorium Polski, w celu zastosowania przez organy polskie środków przymusu wobec osoby nim chronionej przebywającej na terytorium państwa obcego, wymagane jest uzyskanie zgody sądu dyscyplinarnego w Polsce, która zaktualizuje się z chwilą przekroczenia granicy przez zatrzymywanego lub tymczasowo aresztowanego. Zgodę należy uzyskać również w wypadku, gdy to organ państwa obcego zwraca się o zatrzymanie lub tymczasowe aresztowanie osoby objętej immunitetem za czyn popełniony poza granicami Polski, o ile pozbawienie wolności w jakiegokolwiek postaci miałyby zostać zrealizowane w Polsce.

2. Podmiotowy i temporalny zakres ochrony immunitetowej

Zgodnie z art. 55 § 1 Prawa o ustroju sądów powszechnych sędzią sądu powszechnego jest osoba powołana na to stanowisko przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, która złożyła wobec niego ślubowanie. Z tą też chwilą rozpoczyna się ochrona immunitetowa sędziego. Analogiczne regulacje przewidziane są w art. 29 § 1 ustawy o Sądzie Najwyższym oraz art. 23 § 1 Prawa o ustroju sądów wojskowych. Zbieżne reguły, z mocy art. 106zd Prawa o ustroju sądów powszechnych, dotyczą także asesorów sądowych. Na podstawie art. 106i § 1 i 4 tej ustawy asesora sądowego mianuje Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej na czas nieokreślony, na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa, a jego stosunek służbowy nawiązuje się po doręczeniu aktu mianowania. Przewidziany w art. 80 Prawa o ustroju sądów powszechnych immunitet obejmuje czyny sędziego o charakterze przestępczym, niezależnie od tego, kiedy zostały popełnione i czy wykazują związek z działalnością jurysdykcyjną, czy też dotyczą wyłącznie życia prywatnego sędziego. Immunitetem objęte są również zdarzenia zaistniałe przed powołaniem na stanowisko sędziego¹⁸.

Immunitet prokuratorski przysługuje z kolei prokuratorowi oraz asesorowi prokuratorskiemu. Rozpoczyna swój bieg z chwilą doręczenia zawiadomienia o powołaniu, kiedy to zgodnie z art. 91 § 1 Prawa o prokuraturze nawiązuje się stosunek służbowy prokuratora, a także, z uwzględnieniem art. 174 § 1 pkt 1 tego aktu prawnego,

¹⁷ J.R. Kubiak, J. Kubiak, *Immunitet...*, s. 5.

¹⁸ T. Ereciński, J. Iwuński, *Prawo o ustroju...*, s. 290–291; S. Dąbrowski, A. Łazarska, w: *Prawo o ustroju sądów powszechnych. Komentarz*, s. 382.

asesora¹⁹. W ramach wcześniej obowiązujących przepisów przyjmowano, że przepis art. 54 ust. 4 ustawy z dnia 20 czerwca 1985 r. o prokuraturze²⁰ nie dotyczył Prokuratora Generalnego²¹. Obecnie art. 135 § 1 Prawa o prokuraturze obejmuje również Prokuratora Generalnego. Podobnie jak sędziowski, immunitet przewidziany w art. 135 § 1 Prawa o prokuraturze dotyczy zarówno zdarzeń zaistniałych w czasie piastowania stanowiska prokuratora, jak i w okresie wcześniejszym.

Immunitet chroni także jego beneficjentów przebywających na urloпах: wypoczynkowym, dla poratowania zdrowia czy bezpłatnym, sędziów lub prokuratorów delegowanych do Biura Krajowej Rady Sądownictwa, do Ministerstwa Sprawiedliwości lub podległych mu jednostek, Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury, a także do międzynarodowych sędziowskich organizacji pozarządowych lub do pełnienia obowiązków bądź pełnienia określonej funkcji poza granicami państwa w ramach działań podejmowanych przez organizacje międzynarodowe lub ponadnarodowe oraz zespoły międzynarodowe, działające na podstawie umów międzynarodowych, w tym umów konstytuujących organizacje międzynarodowe, ratyfikowanych przez Rzeczpospolitą Polską. Należy jednak pamiętać, że immunitety sędziowski i prokuratorski funkcjonują tylko w granicach państwa polskiego. Z immunitetu korzysta również sędzia lub prokurator powołany do niezawodowej służby wojskowej. Immunitetu nie uchyla zarządzenie przez prezesa sądu natychmiastowej przerwy w czynnościach służbowych albo zawieszenie sędziego lub prokuratora w wykonywaniu obowiązków służbowych²².

Nie budzi aktualnie także żadnych wątpliwości, że obejmuje on swoim działaniem również sędziów i prokuratorów w stanie spoczynku, niezależnie od przyczyn odejścia ze służby czynnej²³. Trybunał Konstytucyjny w uzasadnieniach wyroków z dnia 6 marca 2007 r.²⁴ oraz 28 listopada 2007 r.²⁵ wyeksponował stanowisko, że stan spoczynku oraz wiążące się z nim uprawnienia o charakterze socjalnym należy wiązać nie tylko z dążeniem do stworzenia dodatkowej gwarancji niezależności

¹⁹ R.A. Stefański, *Immunitet...*, s. 71.

²⁰ Tekst jednolity: Dz. U. z 2002 r. Nr 21, poz. 206.

²¹ Tak uchwała SN z dnia 26 września 2002 r., I KZP 24/02, OSNKW 2002, nr 11–12, poz. 100.

²² W. Michalski, *Immunitety...*, s. 124; J.R. Kubiak, J. Kubiak, *Immunitet...*, s. 6; T. Ereciński, J. Iwulski, *Prawo o ustroju...*, s. 291–292; B. Janusz-Pohl, *Immunitety...*, s. 140; K. Szczucki, w: *Konstytucja RP, t. 2. Komentarz do art. 87–243*, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016, s. 1089–1090; M. Radajewski, *Zarządzenie natychmiastowej przerwy w czynnościach służbowych sędziego*, Przegląd Sądowy 2020, nr 5, s. 40; R.A. Stefański, *Immunitet...*, s. 72–73.

²³ W. Kozielewicz, *Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów*, Warszawa 2005, s. 55; R.A. Stefański, *Metodyka pracy prokuratora w sprawach karnych*, Warszawa 2017, s. 435.

²⁴ SK 54/06, OTK-A 2007, nr 3, poz. 23.

²⁵ K 39/07, OTK-A 2007, nr 10, poz. 129.

prokuratorów, lecz także – analogicznie do sędziów – z dążeniem do kształtowania pozytywnego obrazu organów ochrony prawnej w społeczeństwie. Stan spoczynku nie powinien być zatem traktowany jako przywilej określonej grupy funkcjonariuszy publicznych, lecz postrzegany jako instrument służący z jednej strony zapewnieniu niezawisłości i niezależności w wykonywaniu zadań, z drugiej zaś – zachowaniu autorytetu takich instytucji władzy publicznej, jak sądy i prokuratura. Ma eksponować elitarny charakter funkcji sędziego oraz prokuratora w systemie władzy publicznej, a nadto wzmacniać autorytet, którym sądy i prokuratury winny się cieszyć w społeczeństwie. Instytucja ta nie powinna być zatem postrzegana jako przywilej wiążący się z dotychczasową pracą, lecz traktowana jako gwarancja utrzymywania pewnych standardów zachowań istotnych z punktu widzenia obrazu sądów i prokuratury w społeczeństwie. Dożywotnie pozostawanie w stosunku służbowym, po przejściu w stan spoczynku, z modyfikacją polegającą na ustaniu obowiązku wykonywania pracy wiążącej się z tym stosunkiem oraz uzyskaniu prawa do pobierania uposażenia przez sędziego i prokuratora w stanie spoczynku, ma stanowić czynnik kształtujący w społeczeństwie pozytywną opinię o tych grupach zawodowych. Stan nieczynny ma podkreślać doniosłość zaszczytnej służby sędziego i prokuratora. Ustawodawca powiązał z nim nie tylko uprawnienia, lecz także liczne obowiązki – w tym podleganie odpowiedzialności dyscyplinarnej oraz ograniczenia w podejmowaniu dodatkowego zatrudnienia i możliwości wykonywania innych zajęć.

W orzecznictwie powstał natomiast spór odnośnie do pozostawania pod ochroną immunitetową byłych sędziów i prokuratorów. Pogląd o konieczności uzyskania zgody właściwego organu na ściganie byłych sędziów i prokuratorów wyrażany był incydentalnie przez Sąd Najwyższy²⁶. Stanowisko to sprowadza się do uznania, że konstytucyjna zasada równości wobec prawa (art. 32 ust. 1 Konstytucji), odnosząc ją do immunitetu przysługującego sędziemu, oznacza konieczność równego traktowania sędziego w stanie czynnym, w stanie spoczynku oraz po odejściu ze służby (pod warunkiem, iż czyn, co do którego toczy się postępowanie karne, popełniony został w okresie pełnienia służby). Przyjmowano, że „odmienne traktowanie sędziego, który [...] rozwiązał stosunek służbowy, byłoby zresztą wyraźnie krzywdzące, co uwidoczniłoby się szczególnie w razie postawienia jemu oraz sędziemu w stanie spoczynku podobnych zarzutów w związku z orzekaniem w tym samym składzie sądu i w tej samej sprawie”. Ostatnio Sąd Najwyższy ponowił tego rodzaju judykat, choć bez szerszej argumentacji w omawianym przedmiocie, poza odwołaniem się

²⁶ Postanowienie z dnia 15 marca 2011 r., WZ 8/11, OSNKW 2011, nr 7, poz. 57, oraz postanowienie z dnia 25 kwietnia 2017 r., WZ 19/16, OSNKW 2017, nr 12, poz. 67.

wcześniejszych rozstrzygnięć²⁷. Podobne jednostkowe wypowiedzi przedstawiono także w doktrynie²⁸.

W literaturze²⁹ i orzecznictwie przeważa jednak pogląd odmienny. Jak stwierdził Sąd Najwyższy już w uchwale z dnia 18 stycznia 2006 r.³⁰, którą umorzono postępowanie delibacyjne z powodu zrzeczenia się przez sędziego urzędu, z datą ustania stosunku służbowego nie chroni go już immunitet procesowy, a zatem brak jest formalnoprawnej przeszkody do wszczęcia i prowadzenia postępowania karnego przeciwko takiej osobie.

Także w postanowieniu SN z dnia 20 czerwca 2012 r., I KZP 7/12³¹, klarownie wskazano, iż warunkiem obowiązywania immunitetu formalnego jest posiadanie statusu prokuratora lub sędziego. Akcentowanie jego aspektu podmiotowego, wobec wyjątkowości tej instytucji, będącej odstępstwem od zasady legalizmu, która to wyjątkowość nakazuje literalną wykładnię przepisów ją regulujących, wyklucza rozszerzenie zakresu temporalnego działania immunitetu, zwłaszcza że wykładnia funkcjonalna i systemowa dostarczają ważkich argumentów przemawiających za wąskim rozumieniem tej regulacji. Wykładnia językowa przepisów statuujących immunitet formalny jest jasna i pozwala na jednoznaczne stwierdzenie, że jest nim objęty sędzia lub prokurator (także w stanie spoczynku), a tym samym nie dotyczy on osoby, która tej funkcji nie pełni, nawet jeśli wcześniej ją sprawowała. Odwołując się ponadto do wykładni funkcjonalnej, podkreślono, że istota zadań stojących przed sądami i prokuraturą w zakresie sprawowania wymiaru sprawiedliwości wymaga zapewnienia sędziom i prokuratorom odpowiednich zabezpieczeń prawnych, dzięki którym będą oni niezależni, nieskrępowani czynnikami zewnętrznymi, które mogłyby zakłócić prawidłowe wykonywanie zadań w sposób obiektywny. Taką właśnie funkcję pełni immunitet stanowiący względną przeszkodę dla pociągnięcia

²⁷ Postanowienie z dnia 7 maja 2024 r., I KZ 8/24, OSNK 2024, nr 7, poz. 38.

²⁸ K. Szczucki, w: *Konstytucja RP*, t. 2, s. 1069; M. Kulik, *Początek okresu spoczywania biegu terminu przedawnienia karalności w związku ze względym immunitetem procesowym na przykładzie sędziowskiego immunitetu formalnego*, *Wojskowy Przegląd Prawniczy* 2012, nr 4, s. 203–204.

²⁹ J.R. Kubiak, J. Kubiak, *Immunitet...*, s. 3–4; W. Michalski, *Immunitety...*, s. 125–126; R.A. Stefański, *Immunitet...*, s. 63, 71–72; P. Czarnecki, *Postępowanie dyscyplinarne wobec osób wykonujących prawnicze zawody zaufania publicznego*, Warszawa 2013, s. 252; B. Nita-Światłowska, w: *System Prawa Karnego Procesowego*, t. 4. *Dopuszczalność procesu*, red. P. Hofmański, M. Jeż-Ludwichowska, A. Lach, Warszawa 2015, s. 784; S. Dąbrowski, A. Łazarska, w: *Prawo o ustroju sądów powszechnych. Komentarz*, s. 382, 396; zbieżnie także: A. Herzog, *Postępowanie w sprawach o uchylenie immunitetu prokuratorskiego – stan prawny i praktyka (część I)*, *Prokuratura i Prawo* 2008, nr 4, s. 7–8; A. Kiełtyka, W. Kotowski, A. Ważny, *Prawo o prokuraturze. Komentarz*, Warszawa 2017, s. 523–524; A. Reczka, *Prawo o prokuraturze. Komentarz*, Warszawa 2017, s. 145.

³⁰ SNO 64/05, LEX nr 470199.

³¹ OSNKW 2012, nr 7, poz. 74.

osoby nim objętej do odpowiedzialności karnej. Nie ma on charakteru osobistego, bowiem instytucja immunitetu ustanowiona została w interesie społecznym. *Ratio legis* omawianej regulacji wskazuje jednoznacznie na instytucjonalny charakter immunitetu sędziego i prokuratora, co musi mieć przełożenie na sposób wykładni właściwych przepisów (zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 28 listopada 2007 r.³²). Realizacja tego celu immunitetu następuje wobec osoby piastującej stanowisko sędziego lub prokuratora i w tym sensie chroni ją przed naciskami i szykanami ze strony osób trzecich. Ochrona ta ma jednak charakter wtórny, uzależniony od potrzeby zapewnienia niezależności na czas sprawowania urzędu lub na wypadek, gdyby dana osoba, która przeszła już w stan spoczynku, miała powrócić do sprawowania funkcji sędziego lub prokuratora. Z tego względu osobista funkcja ochronna immunitetu jest tylko środkiem służącym realizacji celu ustrojowego i nie może przesądzać o zakresie czasowym obowiązywania immunitetu. Jeśli zatem potrzeba przedstawienia zarzutów osobie podejrzanej ujawni się po wygaśnięciu stosunku służbowego, wówczas nie ma przeszkód do dokonania stosownej czynności procesowej i dalszego prowadzenia postępowania karnego.

Nie ma więc w kwestii obowiązywania tego immunitetu znaczenia to, że zarzucany określonej osobie czyn został popełniony w czasie, gdy pełniła ona jeszcze funkcję nim chronioną. Źródłem immunitetu jest bowiem status tej osoby (sędziego lub prokuratora), chroniący prawidłowe, niezależne wykonywanie zadań z nim związanych, jego działanie zaś aktualizuje się z momentem nawiązania stosunku służbowego i wygasa z chwilą jego rozwiązania.

Pogląd ten SN potwierdził w postanowieniach z dnia 17 lipca 2012 r.³³ i 17 grudnia 2019 r.³⁴, w którego uzasadnieniu, odnosząc się do orzeczeń Izby Wojskowej SN z dnia 15 marca 2011 r. i 25 kwietnia 2017 r., wskazano w szczególności, że w żadnej mierze nie dają się pogodzić tak z normami zawartymi w ustawie zasadniczej, jak i ustrojowej. Art. 181 Konstytucji stanowi, że sędzia nie może być, bez uprzedniej zgody sądu określonego w ustawie, pociągnięty do odpowiedzialności karnej ani pozbawiony wolności, a zatem przedstawiona wykładnia równości wobec prawa stanowi w istocie jej zaprzeczenie, sytuując byłych sędziów ponad prawem obowiązującym innych członków społeczeństwa. Faktycznie bowiem równość obywateli wobec prawa, nawet jeśli dotyczy byłych sędziów, wskazuje na konieczność traktowania na równi ze wszystkimi innymi osobami, w odniesieniu do których zaistniałoby uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa. To sędzia nie może

³² K 39/07, Dz. U. z 2007 r. Nr 230, poz. 1698.

³³ SNO 32/12, LEX nr 1231624.

³⁴ I DO 57/19, LEX nr 2978003.

być pociągnięty do odpowiedzialności karnej bez uprzedniej zgody sądu. Osoba, która zrezygnowała z pełnienia tego urzędu, sędzią zaś nie jest. Analogicznie Sąd Najwyższy przyjął w uchwale z dnia 19 października 2020 r.³⁵

Nadmienić jednak należy, iż w dniu 8 sierpnia 2024 r. Pierwsza Prezes Sądu Najwyższego skierowała do Izby Odpowiedzialności Zawodowej SN wniosek o rozstrzygnięcie przez skład 7 sędziów SN rozbieżności w wykładni prawa odnośnie do zagadnienia prawnego: czy warunkiem obowiązywania immunitetu formalnego jest posiadanie statusu sędziego albo prokuratora, który nabywa się z momentem doręczenia zawiadomienia o powołaniu i który ustaje z chwilą wygaśnięcia stosunku służbowego, czy też sędzia lub prokurator zachowuje immunitet formalny także wtedy, kiedy kwestia pociągnięcia go do odpowiedzialności karnej za czyny objęte zarzutami oskarżenia przypadające na czas sprawowania urzędu aktualizuje się już po zakończeniu tego okresu, niezależnie od późniejszego statusu tego sędziego lub prokuratora³⁶.

Argumentacja zawarta w ww. wniosku nie pozwala na odejście od przyjętego w niniejszej publikacji wniosku. Należy więc zdecydowanie stwierdzić, że immunitety sędziowski i prokuratorski ustają w sytuacji złożenia z urzędu, pozbawienia prawa do stanu spoczynku lub zrzeczenia się urzędu. Taka osoba, choćby w przeszłości piastowała urząd sędziego lub prokuratora, może być pociągnięta do odpowiedzialności karnej i pozbawiona wolności także za czyny zaistniałe w związku z tym urzędowaniem bez występowania z wnioskiem o uchylenie immunitetu.

3. Przedmiotowy zakres immunitetu

Należy podkreślić, że „zezwolenie na ściganie nie jest równoznaczne z całkowitym uchyleniem immunitetu sędziowskiego, lecz jedynie w takiej części, w jakiej uprawdopodobnione zostało, że sędzia dopuścił się przestępstwa. Z tego względu sąd dyscyplinarny powinien w uchwale wyraźnie określić czyn lub czyny, co do których wyraża zgodę na ściganie. Generalne zezwolenie na ściganie jest niedopuszczalne”³⁷.

Nie jest kwestionowane, że immunitet sędziego lub prokuratora dotyczy niemożności ścigania za przestępstwa lub wykroczenia, nie ma natomiast zastosowania do

³⁵ II DO 7/20 [baza danych Sądu Najwyższego].

³⁶ Wniosek zarejestrowano pod sygn. II ZZP 1/24, a termin posiedzenia wyznaczono na dzień 15 października 2025 r.

³⁷ J.R. Kubiak, J. Kubiak, *Immunitet...*, s. 17; zob. też W. Michalski, *Immunitety...*, s. 133.

odpowiedzialności ponoszonej w sprawach mających swoje źródło w stosunkach cywilnoprawnych³⁸.

Przechodząc do problematyki zatrzymania sędziego lub prokuratora, podkreślić należy, że pojęcie to, podobnie jak w przypadku nietykalności parlamentarzystów (art. 105 ust. 5 Konstytucji), interpretować należy w sposób obejmujący wszelkie formy ograniczenia wolności osobistej. Chodzi więc o zatrzymanie (procesowe i w celu przymusowego doprowadzenia), tymczasowe aresztowanie lub inne, nawet przejściowe postaci naruszenia (pozbawienia) wolności³⁹. W orzecznictwie, od czasu wydania uchwały w składzie 7 sędziów SN w dniu 20 września 2007 r.⁴⁰, jednolicie przyjmuje się, że wyrażenie zgody na pociągnięcie sędziego do odpowiedzialności karnej nie powoduje automatycznie zezwolenia na zatrzymanie lub tymczasowe aresztowanie, gdyż wymaga to odrębnej decyzji sądu dyscyplinarnego. Zatrzymanie lub tymczasowe aresztowanie musi być więc poprzedzone uchwałą sądu dyscyplinarnego w tym przedmiocie, a sąd ten ma obowiązek zbadania istnienia przesłanek pozwalających na zastosowanie tych środków⁴¹.

W jednym z niewielu orzeczeń Sądu Najwyższego dotyczących *stricte* kwestii wyrażenia zgody na zatrzymanie sędziego – uchwale z dnia 22 kwietnia 2021 r.⁴², wskazano, iż tak jak oceny zasadności wyrażenia zgody na pociągnięcie do odpowiedzialności karnej dokonuje się zasadniczo przez pryzmat dostatecznie uzasadnionego podejrzenia zaistnienia przesłanek określonych w art. 313 § 1 Kodeksu postępowania karnego⁴³, tak wyrażenie zgody na zatrzymanie winno być uzależnione od dostatecznego uprawdopodobnienia podejrzenia istnienia podstaw zatrzymania. Sąd dyscyplinarny rozpoznając wniosek o wyrażenie zgody na zatrzymanie sędziego, nie może ograniczyć się jedynie do zbadania istnienia warunków formalnych

³⁸ J.R. Kubiak, J. Kubiak, *Immunitet...*, s. 20; S. Dąbrowski, A. Łazarska, w: *Prawo o ustroju sądów powszechnych. Komentarz*, s. 382–383; B. Naleziński, w: *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. P. Tuleja, Warszawa 2019, s. 545; W. Skrzydło, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, wyd. 7, Warszawa 2013, art. 181; B. Janusz-Pohl, *Immunitety...*, s. 143.

³⁹ B. Naleziński, w: *Konstytucja...*, red. P. Tuleja, s. 546; M. Masternak-Kubiak, w: *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. M. Haczowska, Warszawa 2014, art. 181, teza 2; P. Hofmański, S. Zabłocki, *Pozbawienie wolności w toku procesu karnego. Wybrane aspekty konstytucyjne i prawno-międzynarodowe*, w: *Rzetelny proces karny. Księga jubileuszowa prof. Zofii Świdry*, red. J. Skorupka, Warszawa 2009, s. 520.

⁴⁰ I KZP 21/07, OSNKW 2007, nr 10, poz. 69; analogicznie później uchwały SN z dnia: 9 czerwca 2009 r., SNO 35/09, LEX nr 1288872; 15 grudnia 2011 r., SNO 46/11, LEX nr 1288912; 8 czerwca 2017 r., SNO 21/17, LEX nr 2306385.

⁴¹ Uchwała SN z dnia 12 września 2006 r., SNO 40/06, LEX nr 470203.

⁴² I DI 18/21, LEX nr 3181902, utrzymana w mocy uchwałą SN z dnia 29 listopada 2022 r., II ZIZ 4/22, LEX nr 3443301.

⁴³ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, tekst jednolity: Dz. U. z 2024 r. poz. 1248 (dalej: K.p.k.).

z art. 247 § 1 K.p.k.⁴⁴ SN podzielił wyrażone w doktrynie⁴⁵ stanowisko, że godziłaby w gwarancyjny walor dyrektywy proporcjonalności *sensu stricto*, a tym samym w treść art. 31 ust. 3 w zw. z art. 41 ust. 1 Konstytucji RP, każda sytuacja, w której środek detencyjny stosowano by wobec osoby, co do której nie istnieje określone prawdopodobieństwo jej sprawstwa. Dokonując zatem oceny zasadności zezwolenia na zatrzymanie, zbadać należy również istnienie przesłanek ogólnych (materialnych) tej czynności, postrzeganych przez pryzmat sądowego badania legalności i zasadności zatrzymania (art. 246 § 1 K.p.k.).

Odnosząc się do możliwości rozciągnięcia ochrony immunitetowej nie tylko na osobę jej beneficjenta, lecz także na należące do niej przedmioty, przyjmuje się, rozważania te czyniąc na gruncie immunitetu parlamentarnego, że celem przywileju nietykalności jest przyznanie ochrony „personalnej” osobie korzystającej z immunitetu. Wprowadzająca go norma konstytucyjna nie ma jednak charakteru absolutnego. W rozumieniu konstytucyjnym przywilej nietykalności nie obejmuje „nietykalności” mieszkania, pomieszczeń służbowych, czy też znajdujących się tam dokumentów (niezależnie od nośników, na jakich się znajdują). Miejsca i przedmioty należące do sędziego i prokuratora podlegają ochronie na zasadach ogólnych, dotyczących wszystkich obywateli⁴⁶.

Zgodnie z nadal aktualną uchwałą SN z dnia 16 lutego 1994 r.⁴⁷ immunitety są odstępstwem od ogólnych, dotyczących wszystkich osób zasad odpowiedzialności karnej i nie mogą być interpretowane w sposób rozszerzający. Normy z nimi związane należy interpretować wykładnią ścisłą, dostosowaną do *ratio legis* odpowiedniego przepisu Konstytucji i jego literalnego brzmienia. „Nie można domniemywać istnienia immunitetu tam, gdzie nie został on wyraźnie ustanowiony przez prawo pozytywne”⁴⁸. „Uregulowanie art. 181 podlegać powinno zawężającej wykładni, uwzględniającej funkcje immunitetu jako wyjątku od zasady równości wobec prawa (SN – I KZP 36/97). Wykluczone jest więc traktowanie tej gwarancji jako swoistej «licencji na naruszanie prawa przez członków korpusu sędziowskiego» (TK – K 39/07). Zakres ochrony wynikającej z immunitetu oraz nietykalności nie ogranicza się przy

⁴⁴ Przeciwnie: R.A. Stefański, w: *Kodeks postępowania karnego*, t. 2. Komentarz do art. 167–296, red. R.A. Stefański, S. Zabłocki, Warszawa 2019, s. 882.

⁴⁵ D. Kala, w: *Postępowanie przed sądem I instancji w znowelizowanym procesie karnym*, red. D. Kala, I. Zgoliński, Warszawa 2018, s. 72–73, 75.

⁴⁶ M. Zubik, *Zakres przywileju nietykalności parlamentarnej*, w: *Studia BAS Kancelarii Sejmu. Status posła*, cz. 1, Warszawa 2007, s. 299.

⁴⁷ I KZP 40/93, OSNKW 1994, nr 3–4, poz. 18.

⁴⁸ W. Odrowąż-Sypniewski, *Opinia w sprawie dopuszczalności przeszukania pokoju zajmowanego przez posła w hotelu sejmowym*, Przegląd Sejmowy 2014, nr 6, s. 111; zob. także W. Michalski, *Immunitety...*, s. 30.

tym wyłącznie do działań związanych z piastowanym urzędem (orzekanie), ale obejmuje wszelkie zachowania sędziego, również niepozostające w jakimkolwiek związku z zajmowanym stanowiskiem⁴⁹.

Zgodzić się należy z poglądem, że nawet jeżeli z posiadanych informacji wynika, że dowody potencjalnie znajdujące się w posiadaniu sędziego (prokuratora) mogą okazać się dowodami świadczącymi o popełnieniu przezeń przestępstwa, to ich uzyskanie jest niezbędne do nabycia odpowiedniej wiedzy (wykazania), czy w ogóle zostało popełnione przestępstwo oraz kto je popełnił. Nie jest to działanie skierowane bezpośrednio przeciwko osobie korzystającej z immunitetu, skoro nie została jeszcze rozstrzygnięta kwestia, czy w danej sprawie doszło do przestępstwa. Przeszukanie miejsca użytkowanego przez taką osobę w fazie *in rem* jest dopuszczalne nawet wtedy, gdy w przyszłości, w związku z zabezpieczeniem przez organy procesowe właściwych dowodów, prokurator wystąpi o wyrażenie zgody na pociągnięcie jej do odpowiedzialności karnej⁵⁰. Co prawda w orzecznictwie pojawiło się twierdzenie, że czynności dowodowe, o których mowa w art. 17 § 2 K.p.k., należy utożsamiać z tymi, o których mowa w art. 308 K.p.k.⁵¹, jednak nie jest ono trafne. Słusznie wskazano w piśmiennictwie, iż treść art. 17 § 2 K.p.k. nie może ograniczać czynności dowodowych postępowania przygotowawczego w fazie *in rem* wówczas, gdy osobą podejrzaną jest beneficjent immunitetu formalnego. Gromadzenie materiału dowodowego najpierw ma zapewnić skuteczność wniosku o uchylenie immunitetu, a po takiej decyzji warunkuje bieg dalszego procesu karnego. Ustawodawca, dostrzegając szczególny status osób podejrzanych chronionych immunitetem formalnym, uznaje za konieczne dokonanie choćby i przymusowych czynności dowodowych, w sytuacji niecierpiącej zwłoki, gdy bezczynność mogłaby doprowadzić do utraty, zniszczenia lub uszkodzenia materiału dowodowego⁵².

Immunitet formalny sędziego i prokuratora nie oznacza zatem zakazu prowadzenia postępowania przygotowawczego w części służącej ustaleniu, czy zostało popełnione przestępstwo, kto go dokonał oraz zabezpieczeniu dowodów. Przeszukanie jest czynnością, która ma na celu odnalezienie i dostarczenie dowodów przydatnych do stwierdzenia zakresu odpowiedzialności karnej za określony czyn. Pociągnięcie do

⁴⁹ B. Naleziński, w: *Konstytucja...*, red. P. Tuleja, s. 545; zob. także W. Michalski, *Immunitety...*, s. 120–121.

⁵⁰ K. Grajewski, *Opinia w sprawie dopuszczalności przeszukania pokoju zajmowanego przez posła w hotelu sejmowym*, Przegląd Sejmowy 2014, nr 6, s. 136–137.

⁵¹ Postanowienie SN z dnia 21 lipca 2009 r., WSP 1/09, OSNKW 2009, nr 9, poz. 79.

⁵² B. Janusz-Pohl, *Glosa do postanowienia SN z dnia 21 lipca 2009 r.*, WSP 1/09, Wojskowy Przegląd Prawniczy 2011, nr 1, s. 132, 136; M. Kurowski, w: *Kodeks postępowania karnego*, t. 1. *Komentarz aktualizowany* (do art. 17), red. D. Świecki, 2020 [wyd. el. LEX], teza 50.

tej odpowiedzialności następuje co do zasady z momentem przedstawienia zarzutów, przy czym w odniesieniu do sędziego lub prokuratora z chwilą zebrania materiału dowodowego pozwalającego na wystąpienie z wnioskiem o wyrażenie zgody na pociągnięcie do odpowiedzialności karnej⁵³. Gdyby przyjąć odmiennie, prowadziłoby to do paraliżu toczącego się postępowania karnego, wobec braku możliwości poczynienia niezbędnych ustaleń z powodu niemożności prowadzenia czynności zmierzających do pozyskania dowodów⁵⁴.

Nawet przy tym w sytuacji, w której istnieją podstawy przekształcenia postępowania w fazę przeciwko osobie, a więc wystąpienia z wnioskiem o uchylenie immunitetu, a jednocześnie istnieją jeszcze niepozyskane dowody mogące mieć kluczowe znaczenie dla przyszłego rozstrzygnięcia merytorycznego, należy stosować przepisy o konieczności zabezpieczenia dowodów, o których mowa w art. 17 § 2 K.p.k., a nie odwoływać się jedynie do ustalenia, czy istnieją podstawy skierowania wniosku. Obie normy prawne określone w tym przepisie muszą być interpretowane oddzielnie. W sytuacji istnienia podstaw skierowania postępowania przeciwko osobie i konieczności zabezpieczenia dowodów wydaje się konieczne podjęcie działań zmierzających do zabezpieczenia dowodów również w odniesieniu do sędziego i prokuratora⁵⁵. Także więc gdy istniejące dane dostatecznie uzasadniają podejrzenie, że czyn popełniła określona osoba objęta immunitetem, możliwe jest zabezpieczenie dalszych śladów i dowodów przestępstwa, a dopiero następnie podjęcie działań w celu wyjaśnienia czy zezwolenie zostanie udzielone. Jest oczywiste, że występując o uchylenie immunitetu, prokurator musi przedstawić sądowi dyscyplinarnemu materiał dowodowy wskazujący na stosownie uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa przez sędziego lub prokuratora w odniesieniu do określonego czynu, za pomocą zgromadzonego materiału dowodowego⁵⁶. Poniechanie wykonania takich czynności i niezabezpieczenie dostępnych dowodów mogłoby wszak stać się przyczyną nieudzielenia zezwolenia na ściganie przez sąd dyscyplinarny, co mogłoby z kolei uniemożliwić realizację dyrektyw zawartych w art. 2 K.p.k. oraz zaprzeczyć istocie korzystania z konstytucyjnie określonych praw i wolności przez pokrzywdzonego przestępstwem.

⁵³ S. Steinborn, *Opinia w sprawie dopuszczalności przeszukania pokoju zajmowanego przez posła w hotelu sejmowym*, Przegląd Sejmowy 2014, nr 6, s. 123–125, 127; K. Grajewski, *Opinia...*, s. 130–133, 135; J.R. Kubiak, J. Kubiak, *Immunitet...*, s. 12; por. J. Kosonoga, w: *Kodeks postępowania karnego*, t. 1. *Komentarz do art. 1–166*, red. R.A. Stefański, S. Zabłocki, Warszawa 2017, s. 329.

⁵⁴ A. Sakowicz, *Glosa do postanowienia Sądu Rejonowego z 10 września 2014 r. (sygn. akt III Kp 1302/14)*, Przegląd Sejmowy 2014, nr 6, s. 168.

⁵⁵ M. Kurowski, w: *Kodeks postępowania karnego*, t. 1. *Komentarz aktualizowany* (do art. 17), teza 51.

⁵⁶ T. Grzegorzczak, w: *System Prawa Karnego Procesowego*, t. 1, cz. 2. *Zagadnienia ogólne*, red. P. Hofmański, Warszawa 2013, s. 355.

Termin „pociągnięcie do odpowiedzialności karnej” nie obejmuje zatem czynności procesowych, których wynik dopiero ma przesądzić o tym, czy w ogóle postępowanie karne wszcząć, kontynuować lub ewentualnie umorzyć. Do tego niezbędne jest pozyskanie dowodów, czemu służy m.in. przeszukanie, które jest czynnością osobowo neutralną, nakierowaną jedynie na warstwę dowodową, a nie na oddziaływania personalne, jak np. zatrzymanie osoby. Jest ono z reguły czynnością niespodziewaną, podejmowaną wobec konieczności zweryfikowania okoliczności niezbędnych do wszczęcia lub kontynuowania postępowania karnego. Możliwe jest zatem przeszukanie miejsc związanych z aktywnością osoby objętej immunitetem. Fakt przeprowadzenia u sędziego czy prokuratora przeszukania w jego miejscu prywatnym lub służbowym na etapie postępowania „w sprawie” nie świadczy o ewentualnym ustaleniu zakresu jego odpowiedzialności karnej, która dopiero będzie podlegała analizie⁵⁷.

Inna wykładnia przepisów, która nie dopuszczałaby możliwości realnego prowadzenia postępowania przygotowawczego w fazie *in rem*, byłaby sprzeczna z istotą immunitetu formalnego, którego treścią jest zakaz prowadzenia postępowania przeciwko jego beneficjentowi. Taka interpretacja byłaby też niezgodna z przepisami regulującymi przebieg postępowania karnego, w wielu przypadkach niemożliwe byłoby bowiem stwierdzenie faktu, czy przestępstwo zostało popełnione, oraz zgromadzenie i zabezpieczenie dowodów⁵⁸. Zaakceptowanie założenia o konieczności wyjednania uprzedniej zgody na pociągnięcie sędziego lub prokuratora do odpowiedzialności karnej w sytuacji, w której w trakcie prowadzenia postępowania *in rem* organy ścigania mają zamiar przeprowadzić przeszukanie lokalu czy innego miejsca pozostającego w jego dyspozycji, mogłoby doprowadzić do faktycznego uniemożliwienia prowadzenia postępowania przygotowawczego, skoro osoba, od której jest potencjalnie możliwe pozyskanie dowodów w sprawie, zostałaby faktycznie uprzedzona o planowanych czynnościach zmierzających do ich zabezpieczenia wskutek zapoznania się z tymi zamierzeniami, wskazanymi w dostępnym jej wniosku⁵⁹.

Immunitet dotyczy więc wyłącznie osoby sędziego lub prokuratora, a zatem posiadane przez niego ruchomości i nieruchomości nie są objęte ochroną przewidzianą przez art. 80 Prawa o ustroju sądów powszechnych lub art. 135 Prawa o prokuraturze⁶⁰. Do chwili wystąpienia z wnioskiem o wyrażenie zgody na pociągnięcie do

⁵⁷ M. Wielec, *Immunitet versus przeszukanie w postępowaniu karnym*, Prawo w Działaniu. Sprawy Cywilne 2020, nr 41, s. 83–86.

⁵⁸ K. Grajewski, *Immunitet parlamentarny w prawie polskim*, Warszawa 2001, s. 157.

⁵⁹ Tenże, *Opinia...*, s. 138.

⁶⁰ M. Kurowski, *Immunitet parlamentarny a gromadzenie dowodów w postępowaniu karnym*, Prokuratura i Prawo 2018, nr 5, s. 27–28; W. Odrowąż-Sypniewski, *Opinia...*, s. 115; T. Janeczek, A. Roch, *Odpowiedzialność karna, odpowiedzialność za wykroczenia oraz zawieszenie w czynnościach prokuratora*

odpowiedzialności karnej wolno podejmować wszelkie działania zmierzające do pozyskania dowodów winy sędziego lub prokuratora, jako że czynności te nie są pociąganiem do odpowiedzialności karnej.

Odnosząc się natomiast pokrótce do możliwości pociągnięcia sędziego do odpowiedzialności karnej za czyny popełnione w ramach orzekania, Sąd Najwyższy konsekwentnie dopuszcza taką możliwość. Nieprawidłowości wynikające z błędów związanych *stricte* ze sferą orzeczniczą były uznawane nie tylko za przewinienie dyscyplinarne, ale i zachowania uzasadniające pociągnięcie sędziego do odpowiedzialności karnej. Przykładowo, w uchwale SN z dnia 11 października 2002 r.⁶¹ wskazano, iż: „nie budzi przecież jakichkolwiek wątpliwości, że sędziowie ponoszą odpowiedzialność karną w przypadku popełnienia przestępstwa w związku ze sprawowaniem urzędu sędziego, jak też w razie popełnienia każdego innego przestępstwa”. Stanowisko to doprecyzowano w uchwale składu 7 sędziów SN z dnia 19 września 2023 r.⁶²

Odnosząc się na zakończenie do instytucji quasi-immunitetu przewidzianego w art. 138 § 2 Prawa o prokuraturze, wskazać należy, iż przewidziane tam wyłączenie możliwości objęcia prokuratora zarządzeniem porządkowym przez przewodniczącego składu lub wymierzenia mu przez sąd kary porządkowej za zachowanie w czasie posiedzenia lub rozprawy sądowej dotyczy zdarzeń mających miejsce w czasie trwania jego stosunku służbowego. Środków odpowiedzialności porządkowej nie można stosować tak wobec prokuratora występującego w sprawie służbowo, zgodnie z art. 51 § 1 Prawa o ustroju sądów powszechnych, jak i w odniesieniu do osoby piastującej to stanowisko, ale biorącej udział w postępowaniu sądowym w sprawie prywatnej – na podstawie art. 138 § 2 Prawa o prokuraturze. Zarządzenia oraz kary porządkowe nie mają zastosowania także w odniesieniu do sędziów, asesorów sądowych i ławników, ale wyłącznie należących do danego składu orzekającego. Wiązałoby się to bowiem z koniecznością zaakceptowania sytuacji, w której sąd zastosuje określone środki dyscyplinujące wobec poszczególnych członków jego składu. Za „skład orzekający” w rozumieniu omawianego przepisu należy przy tym uznać również sędziego i ławnika dodatkowego, chociażby nie brali udziału w naradzie i głosowaniu nad

w świetle Prawa o prokuraturze, Prokuratura i Prawo 2017, nr 4, s. 126; R. Signerski, *Immunitet prokuratora*, 2016 [wyd. el. LEX]; odmiennie R.A. Stefański, *Postępowanie w sprawie...*, s. 67; A. Kaznowski, *Immunitet formalny a przeszukiwanie*, *Wojskowy Przegląd Prawniczy* 2010, nr 2, s. 40–51.

⁶¹ SNO 29/02, LEX nr 472133.

⁶² II ZZP 2/22, LEX nr 3605097.

orzeczeniem. Są oni bowiem członkami składu uprawnionymi do orzekania, niezależnie od tego czy uprawnienie to zaktualizuje się w konkretnej sprawie⁶³.

W razie naruszenia przez sędziego lub prokuratora spokoju lub porządku czynności sądowych, przewodniczący składu lub sąd nie mają możliwości upomnienia go, a w konsekwencji wydalenia z sali rozpraw, ani też wymierzenia kary porządkowej grzywny lub kary pozbawienia wolności, co przewidują przepisy art. 48–50 Prawa o ustroju sądów powszechnych. W razie nagannego zachowania na sali sądowej, uzasadniającego wydanie zarządzeń porządkowych lub kary porządkowej, prezes sądu powinien zawiadomić o tym właściwego rzecznika odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziego, względnie przełożonego dyscyplinarnego prokuratora, występując z wnioskiem o podjęcie stosownych kroków służbowych lub dyscyplinarnych⁶⁴.

Zakończenie

Podsumowując przedstawiony zarys instytucji formalnego immunitetu sędziowskiego i prokuratorskiego, wskazać należy, iż jest to instrument mający olbrzymie znaczenie dla zapewnienia niezawisłości sędziego i niezależności prokuratora. Pozbawianie ochrony immunitetowej musi się odbywać z wielkim wyczuciem, co ma związek zarówno z koniecznością faktycznego uwzględniania gwarancji stojących za jego utrzymywaniem w polskim porządku prawnym, jak i potrzebą realizacji celów postępowania karnego, którego dowody wskazują na sprawstwo beneficjenta immunitetu. Z pewnością ustaleniu zakresu obowiązywania immunitetu nie pomaga skąpość regulacji normatywnych w tym zakresie ani rozbieżności orzecznicze w tym przedmiocie. Wydaje się więc, że ujednolicenie rozstrzygnięć sądowych, przy wsparciu niezbyt obszernego, ale miejscami znaczącego dorobku doktryny, winno pozwolić na relatywnie jednolitą ocenę zagadnień immunitetowych, wzmacniając poczucie niezawisłości sędziów i niezależności prokuratorów, a w konsekwencji sprawność postępowań i pewność rozstrzygnięć.

⁶³ J. Kosonoga, *System środków dyscyplinujących uczestników postępowania karnego*, Warszawa 2014, s. 430–432.

⁶⁴ J. Kremer, w: *Prawo o ustroju sądów powszechnych. Komentarz*, s. 223–224; T. Ereciński, J. Iwulski, *Prawo o ustroju...*, s. 174–175; A. Roch, *Odpowiedzialność służbowa prokuratorów*, Prokuratura i Prawo 2017, nr 11, s. 113–114; T. Janeczek, A. Roch, *Odpowiedzialność karna...*, s. 136–137; A. Kiełtyka, W. Kotowski, A. Ważny, *Prawo...*, s. 540.

Bibliografia

- Czarnecki P., *Postępowanie dyscyplinarne wobec osób wykonujących prawnicze zawody zaufania publicznego*, Warszawa 2013.
- Ereciński T., Iwulski J., *Prawo o ustroju sądów powszechnych. Ustawa o Krajowej Radzie Sądownictwa. Komentarz*, red. J. Gudowski, wyd. 2, Warszawa 2009.
- Grajewski K., *Immunitet parlamentarny w prawie polskim*, Warszawa 2001.
- Grajewski K., *Opinia w sprawie dopuszczalności przeszukania pokoju zajmowanego przez posła w hotelu sejmowym*, Przegląd Sejmowy 2014, nr 6.
- Herzog A., *Postępowanie w sprawach o uchylenie immunitetu prokuratorskiego – stan prawny i praktyka (część I)*, Prokuratura i Prawo 2008, nr 4.
- Hofmański P., Zabłocki S., *Pozbawienie wolności w toku procesu karnego. Wybrane aspekty konstytucyjne i prawnomiędzynarodowe*, w: *Rzetelny proces karny. Księga jubileuszowa prof. Zofii Świdry*, red. J. Skorupka, Warszawa 2009.
- Janeczek T., Roch A., *Odpowiedzialność karna, odpowiedzialność za wykroczenia oraz zawieszenie w czynnościach prokuratora w świetle Prawa o prokuraturze*, Prokuratura i Prawo 2017, nr 4.
- Janusz-Pohl B., *Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 21 lipca 2009 r.*, WSP 1/09, Wojskowy Przegląd Prawniczy 2011, nr 1.
- Janusz-Pohl B., *Immunitety w polskim postępowaniu karnym*, Warszawa 2009.
- Kaznowski A., *Immunitet formalny a przeszukiwanie*, Wojskowy Przegląd Prawniczy 2010, nr 2.
- Kiełtyka A., Kotowski W., Ważny A., *Prawo o prokuraturze. Komentarz*, Warszawa 2017.
- Kodeks postępowania karnego*, t. 1. *Komentarz aktualizowany*, red. D. Świecki, 2020 [wyd. el. LEX].
- Kodeks postępowania karnego*, t. 1. *Komentarz do art. 1–166*, red. R.A. Stefański, S. Zabłocki, Warszawa 2017.
- Kodeks postępowania karnego*, t. 2. *Komentarz do art. 167–296*, red. R.A. Stefański, S. Zabłocki, Warszawa 2019.
- Konstytucja RP*, t. 2. *Komentarz do art. 87–243*, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. M. Haczkowska, Warszawa 2014.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. P. Tuleja, Warszawa 2019.
- Korzeniewska-Lasota A., Lasota M., *Odpowiedzialność sędziego za wykroczenia*, *Studia Prawnoustrojowe* 2010, nr 11.
- Kosonoga J., *System środków dyscyplinujących uczestników postępowania karnego*, Warszawa 2014.
- Kozielewicz W., *Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziego za wykroczenie*, w: *Państwo prawa i prawo karne. Księga jubileuszowa Profesora Andrzeja Zolla*, t. 2, red. P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel, Warszawa 2012.
- Kozielewicz W., *Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów*, Warszawa 2005.
- Kozielewicz W., *Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów, prokuratorów, adwokatów, radców prawnych i notariuszy*, Warszawa 2016.
- Kubiak J.R., Kubiak J., *Immunitet sędziowski*, Przegląd Sądowy 1993, nr 11–12.

- Kulik M., *Początek okresu spoczywania biegu terminu przedawnienia karalności w związku ze względny immunitetem procesowym na przykładzie sędziowskiego immunitetu formalnego*, Wojskowy Przegląd Prawniczy 2012, nr 4.
- Kurowski M., *Immunitet parlamentarny a gromadzenie dowodów w postępowaniu karnym*, Prokuratura i Prawo 2018, nr 5.
- Laskowski M., *Uchybienie godności urzędu sędziego jako podstawa odpowiedzialności dyscyplinarnej*, Warszawa 2019.
- Michalski W., *Immunitety w polskim procesie karnym*, Warszawa 1970.
- Odrowąż-Sypniewski W., *Opinia w sprawie dopuszczalności przeszukania pokoju zajmowanego przez posła w hotelu sejmowym*, Przegląd Sejmowy 2014, nr 6.
- Postępowanie przed sądem I instancji w znowelizowanym procesie karnym*, red. D. Kala, I. Zgoliński, Warszawa 2018.
- Prawo o ustroju sądów powszechnych. Komentarz*, red. A. Górski, Warszawa 2013.
- Radajewski M., *Zarządzenie natychmiastowej przerwy w czynnościach służbowych sędziego*, Przegląd Sądowy 2020, nr 5.
- Reczka A., *Prawo o prokuraturze. Komentarz*, Warszawa 2017.
- Roch A., *Odpowiedzialność sędziego i prokuratora za wykroczenia*, Prokuratura i Prawo 2020, nr 9.
- Roch A., *Odpowiedzialność służbowa prokuratorów*, Prokuratura i Prawo 2017, nr 11.
- Sakowicz A., *Glosa do postanowienia Sądu Rejonowego z 10 września 2014 r. (sygn. akt III Kp 1302/14)*, Przegląd Sejmowy 2014, nr 6.
- Signerski R., *Immunitet prokuratora*, 2016 [wyd. el. LEX].
- Skrzydło W., *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, wyd. 7, Warszawa 2013.
- Stefański R.A., *Immunitet prokuratorski*, Prokuratura i Prawo 1997, nr 2.
- Stefański R.A., *Metodyka pracy prokuratora w sprawach karnych*, Warszawa 2017.
- Stefański R.A., *Postępowanie w sprawie wydania zezwolenia na pociągnięcie prokuratora do odpowiedzialności karnej, sądowej lub administracyjnej*, Prokuratura i Prawo 1997, nr 3.
- Steinborn S., *Opinia w sprawie dopuszczalności przeszukania pokoju zajmowanego przez posła w hotelu sejmowym*, Przegląd Sejmowy 2014, nr 6.
- System Prawa Karnego Procesowego*, t. 1, cz. 2. *Zagadnienia ogólne*, red. P. Hofmański, Warszawa 2013.
- System Prawa Karnego Procesowego*, t. 4. *Dopuszczalność procesu*, red. P. Hofmański, M. Jeż-Ludwichowska, A. Lach, Warszawa 2015.
- Wielec M., *Immunitet versus przeszukanie w postępowaniu karnym*, Prawo w Działaniu. Sprawy Cywilne 2020, nr 41.
- Zubik M., *Zakres przywileju nietykalności parlamentarnej*, w: *Studia BAS Kancelarii Sejmu. Status posła*, cz. 1, Warszawa 2007.